

## PAPER DETAILS

TITLE: İLKOKUL DÖNEMİ ÇOCUKLARININ İNANÇ TUTUMLARININ OLUŞMASINDA ANNE VE BABALARININ ROLÜ

AUTHORS: Muhyettin ÖZEN

PAGES: 117-140

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/465830>

# İLKOKUL DÖNEMİ ÇOCUKLARININ İNANÇ TUTUMLARININ OLUŞMASINDA ANNE VE BABALARININ ROLÜ\*

Muhyettin Özen\*\*

## Özet:

İnsanın kişiliğinin şekillendiği çocukluk dönemi, yaşam döngüsü içerisinde kritik öneme sahiptir. Çocuk, bu dönemde çevresindekilerin davranışlarını gözlemleyerek bir taraftan hayatını anlamlandırmakta diğer taraftan da sosyalleşme sürecine etkin bir şekilde katılarak roller edinmektedir. Süreç içerisinde çocuk üzerinde en fazla etkili olan rol modeller ise anne ve babalardır. Buradan hareketle araştırmanın temel amacı, ilkokul dönemindeki çocukların inanç tutumlarının oluşmasında anne ve babanın rolünü ortaya koymaktır. Araştırmanın örneklemi, Şırnak ilinde tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 10 farklı ilkokulda öğrenim gören 3. ve 4. sınıflardan oluşan 500 kişilik öğrenci grubudur. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anketten elde edilen veriler, SPSS 15.0 İstatistik Programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada, çocukların kişisel özelliklerinin inanç tutumlarında çok fazla etkili olmadığı, anne babanın çocuğun din eğitimiyle ilgilenmesinin, çocukların inanç tutumlarında en etkili faktör olduğu betimlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Din, Eğitim, İnanç, Tutum.

## The Role of Mother and Father in the Creation of Faithful Attitudes of Primary School Children

## Abstract:

Childhood, in which human personality is shaped, has a critical importance in the life cycle. By observing the behaviors of the surrounding people in this period, the child makes a sense of life in one direction and takes the role by actively participating in the socialization process in the other direction. The most effective role models for children in the process are parents. The main

---

\* Bu makale, araştırmacının "İlkokul Öğrencilerinin Dini ve Ahlaki Tutumlarının Oluşmasında Anne ve Babanın Rolü (Şırnak Örneği)" konulu Yüksek Lisans tezinden derlenmiştir.

\*\* Yüzüncü Yıl Üniv. İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi. e mail, yunus-muhittin@hotmail.com

purpose of the study is to reveal the role of parents in the formation of faith attitudes of primary school children. The sample of the study is a group of 500 students consisting of 3rd and 4th graders who are studying in 10 different primary schools selected by random sampling in Şırnak province. Survey technique was used as data collection tool in the research. Data acquired from survey have been analyzed with SPSS 15.0 statistic programme. In the study, it was described that the personal characteristics of children were not very effective in their beliefs but the parents' interest in religious education of the children was the most effective factor in children's beliefs.

**Keywords:** Religion, Education, Faith, Attitude.

## 1. GİRİŞ

İnsanın gelişimi ve yaşantı özellikleri incelendiğinde, dört temel gelişim evresi geçirdiği gözlenmektedir: Çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık.<sup>1</sup> İnsanın yaşam döngüsünü oluşturan bu evreleri kesin yaş sınırları ile birbirinden ayırmak mümkün olmadığı gibi bu gelişim evrelerini birbirinden bağımsız düşünmek de mümkün değildir. Her evre bir önceki evrenin etkisiyle oluşup bir sonraki evreyi de etkilemektedir. Bu nedenle, bir gelişim evresinde bireyin geçirdiği olumlu yaşantılar bir sonraki evreye geçişi kolaylaştıracağı gibi; bireyin geçirdiği olumsuz yaşantılar da bir sonraki evreyi olumsuz etkileyecektir.<sup>2</sup>

Çocukluk döneminin ilk basamağı olan bebeklik evresinde çocuk dışarıdan gelecek dini tecrübelerle karşı ruhen hazır olduğu halde, bu evre dini bakımdan gözle görülebilecek belirtilerin izlenmediği ve dini tezahürlerin pek rastlanılmadığı bir evredir.<sup>3</sup> Ancak dini duyguya öncülük eden güven duygusu, bu evrede filizlenmektedir. Erikson'a göre bir yaşına kadar bebekler,

---

<sup>1</sup> Berrin Eylon Özyurt, "Gelişim Konularına Genel Bakış", (ed. Alim Kaya), *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009, s. 2; Sevim Asımgil, *Yaşamın Dört Kritik Dönemi*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2010.

<sup>2</sup> Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*, Pegem Akademi Yayınları, 18. Baskı, Ankara 2010, s. 6-7.

<sup>3</sup> Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2010, s. 166.

çevrelerindeki dünyaya güvenebilecekleri ya da güvenemeyeceklerine ilişkin temel duygular edinirler. Erikson annenin bebeği büyütürken benimsediği tutumun, bebekte temel güven ya da güvensizlik duygularının filizlenmesine yol açacağını savunur.<sup>4</sup> Çocukta inanma duygusunun uyanması ve canlanmaya başlaması, bebeklik döneminin sona erdiği, okul öncesi döneme denk gelmektedir.<sup>5</sup> Bu dönem, bireyin hayatını anlamlandırdığı ve ilk sosyal tecrübelerin elde edilmesinde bir temel teşkil eder.

Çocuğun fiziksel gelişimini tamamlayabilmesi için fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiği gibi ruh sağlığı için de din duygusunun tatmin edilmesi gerekir.<sup>6</sup> Din eğitiminin ilk basamağı olan çocukluk dönemi olumsuz dini tutumların oluşması açısından önemli role sahiptir. Çünkü yaratılış gereği çocuk iyiye ve kötüye yönelme eğilimindedir. Nitekim Hz. Muhammed, çocuğun belli bir inançla doğmadığını, inanmaya yatkın bir şekilde yaratıldığını ancak anne ve babasının onu kendi dinsel inançlarına göre şekillendirdiklerini belirtmektedir.<sup>7</sup> Ayrıca çevre şartları, çocukta inanma duygusunun erken veya geç uyanmasına sebep olabileceği gibi, bu duygunun tatmin olmasına ya da körelmesine de sebep olabilir. Dini hayatın canlı olduğu bir aile ortamında yetişen çocuklarda, bu duygu erken yaşlarda belirip hızlı bir gelişme göstermektedir.

Çocukluk dönemi inanç özelliklerinin esasını çocuğun doğumuyla başlayan ve yaşamı boyunca devam eden "güven-bağlanma" ya da "himaye altında olma" duygusu oluşturur. Bu duygunun, çocukta dini bilincin temelini oluşturan "Allah'a sığınma" duygusuyla benzerlik gösterdiği ve çocuktaki dini duygunun canlanıp gelişmesinde başlangıç noktası olduğu kabul edilmektedir.<sup>8</sup> Çocuk, kendisine gösterilen özel ilgiden dolayı anne babasına mutlak bağlılık duyar.

<sup>4</sup> Erik H. Erikson, *İnsanın Sekiz Çağı*, (çev. Bedirhan Üstün-Vedat Şar), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984, s. 8.

<sup>5</sup> Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 41.

<sup>6</sup> Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 2000, s. 75.

<sup>7</sup> Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Camius's- Sahih*, Darü İbn Kesir, Beyrut 1987, Cenaiz: 78,79.

<sup>8</sup> Walter Houston Clark, "Çocukluk Dönemi Dini" (çev. Neda Armaner), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 24, Sayı No:1, (1981), s. 178.

Ancak ilerleyen yıllarda, bazı olaylar karşısında anne babasının yetersiz kaldığını fark ettiği andan itibaren, kendisini koruyan, her şeye gücü yeten yüce bir varlığa ihtiyaç duyar. Böylece bağlanma ve himaye duygusu zamanla anne-babadan Allah'a yönelmiş olur.<sup>9</sup> Bu durum çocuktaki Allah tasavvurunun değişmesine sebep olmakta, çocuk Allah'ı insanlardan farklı, ilahi bir varlık şeklinde düşünmeye başlamaktadır. Ona göre Allah, her şeye kadir, onu her türlü kötülükten koruyacak güçtedir.<sup>10</sup>

Çocukluk döneminin inanç gelişiminin ikinci temel özelliği " saflık ve kolay inanırılık" özelliğidir. Kolayca inanma ve çabuk bağlanma çocuğa özgü bir durumdur. Çocuk ilk başta duyduğu ya da kendisine anlatılan dini bilgi ve motiflere itiraz etmeden ve şüphe duymadan inanır. Çocuk inançla ilgili herhangi bir kuşku taşımaz, kendisine verilen dini mesajların hepsine içtenlikle inanır ve düşünmeden kabul eder.<sup>11</sup> Ancak başlangıçta şuursuz bir nitelik taşıyan bu inanç biçimi yaşı ilerlemesiyle birlikte (6-7 yaşlarında) yerini akılcı ve felsefi bir din anlayışına bırakır.<sup>12</sup> Böylece çocuk, dış çevreden aldıklarını iç dünyasında ölçüp biçerek kendine has din anlayışı geliştirir.

Çocukluk dönemi dini gelişiminin diğer belirgin bir özelliği de taklittir. Çocuk bu evrede karşılaştığı tutum ve davranışları, duyduğu sözleri, yaşadığı duygu ve heyecanları bilinçli ya da bilinçsiz tekrar eder. Çocuk dini motifleri öğrenmek için bir modele ihtiyaç duyar. Herhangi bir aksilik yaşanmadığı sürece bu model anne ya da babadır. Anne babasında gördüğü dini motifli her türlü davranışa, samimi duygularla yönelir. Onların yaşantılarından örnek alarak kendisi de aynı davranışları uygulamak ister. Çocuğun sofraya "besmele" ile başlayıp "hamd" ile ayrılması, anne babası namaz kılarken kendisinde havlu üzerinde onları taklit etmeye çalışması gibi hareketler,

---

<sup>9</sup> Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, Timaş Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2010, s. 48.

<sup>10</sup> Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, s. 102.

<sup>11</sup> Eyup Şimşek, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", *Din Bilimleri Akademik Araştırmaları Dergisi*, Cilt No: IV, Sayı No: 1, (2004), s. 212.

<sup>12</sup> Hasam Dam, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", (ed. Mustafa Köylü), *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 37.

mekanik olarak kendini gösterir. Çocuk, bu ritüellerin anlamını kavramadan anne babasından gördüğü şekilde taklitte tekrarlar.<sup>13</sup>

Dini gelişim açısından çocukluk döneminin diğer bir temel özelliği ise günlük hayatta karşılaştığı her şeyi soru malzemesi yapmasıdır. Çocuk önceleri müşahhas, görülebilir şeyler hakkında soru sorduğu halde, ilerleyen yaşlarda Allah, kâinat, hayat, ölüm gibi konularda da soru sormaktadır. Çünkü o yetişkinlerin bu konularla ilgili konuşmalarına tanık olmakta, hayatını anlamlandırmak istemekte ve duyduğu her şeyi öğrenmeye çalışmaktadır.<sup>14</sup> Çocuğun merak ettiği bu sorulara cevap bulması oldukça önemlidir. Eğer çocuk aile, okul gibi çevresindeki bilgi kaynaklarından kendisini tatmin edecek doğru cevaplar bulamazsa farklı kanallara yönelebilir. Bu kanallardan alacağı bilgiler onun bilişsel ve duyuşsal gelişim dönemlerine uygun değilse yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Bu yanlış anlaşılmaları ileriki dönemlerde düzeltmek güçleşebilir veya oldukça fazla uğraşı gerektirebilir.<sup>15</sup> Ayrıca çocuğunun Allah tasavvuru, egosantrik (benmerkezci) özellikler taşır. <sup>16</sup> Buna göre Allah, çocuğun yaratıcısı olmakla birlikte çocuğun isteklerini yerine getirmek için vardır. Ona, birlikte yaşaması için anne baba ve kardeş vermiş, yaşamını sürdürmesi için de yiyecek, içecek, giyecek vb. yaratmıştır. Allah kendisine her şeyi verdiği gibi isteklerini de geri çevirmez çünkü Allah, kendisiyle beraberdir.<sup>17</sup> Aile fertlerinin ilahi varlık karşısındaki tutum ve davranışları, çocuktaki Allah tasavvurunu şekillendiren önemli bir faktördür.<sup>18</sup> Çocuk Allah'ı ailede yaşandığı şekilde öğrenmektedir.

### 1.1. Araştırmanın Problemi

Gelişim dönemleri içerisinde bireyin en yoğun yaşantı geçirdiği evre, şüphesiz çocukluk evresidir. Bu nedenle çocukluk döneminin gelişimsel özelliklerinin

<sup>13</sup> Dam, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", s. 33.

<sup>14</sup> M. Akif Kılavuz, "Çocukluk Döneminde Dini Sorular", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 7, Sayı No: 7, (1998), s. 380.

<sup>15</sup> Muhammed Ali Yazıbaşı, "Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt No: 6, Sayı No: 1, (2017), s. 314

<sup>16</sup> Jean Piaget, *Çocukta Zihinsel Gelişim*, (çev. Hüseyin Portakal) Cem Yayınevi, İstanbul 2000, s.37.

<sup>17</sup> Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 174.

<sup>18</sup> Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2014, s. 97.

bilinmesi, çocuğa verilecek eğitimin niteliğini belirleyecektir. Çünkü sağlıklı bir eğitimin temel şartı çocuğu tanımaktan geçer. Çocuğu tanımak, onun beden ve ruh gelişimini doğru tespit etmekle mümkündür. Bunun için de çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal, dini ve ahlaki gelişim gibi tüm gelişim alanlarını ve özelliklerini bilmek gerekmektedir. Gelişim alanları da gelişim evrelerinde olduğu gibi birbirini etkilemektedir. Çocuğun duygusal gelişimini, fiziksel, zihinsel, sosyal, ahlaki ya da dini gelişiminden ayırmak doğru değildir. Her gelişim alanının diğer gelişim alanlarıyla karşılıklı bir etkileşimi vardır. Bundan dolayı çocuğun tüm gelişim özelliklerinin tanınması ve bilinmesi önemlidir. Böylece çocuklara kazandırılacak bilgi ve becerilerin içinde bulundukları yaş grubunun gelişim alanı özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun düşmesi sağlanmış olacaktır.<sup>19</sup>

“Çocuğun ruhunda ve zihninde doğan gereksinimleri karşılamak, çocuk eğiten herkesin bir sorumluluğudur.”<sup>20</sup> Bunun için başta anne ve baba olmak üzere çocuğun eğitim sürecinde sorumlu olan herkesin çocuğun gelişim ve öğrenme özelliklerini iyi bilmesi ve eğitim ortamını buna göre düzenlemesi gerekmektedir. Çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılacak din eğitimi, onların olumlu bir kişilik geliştirmelerine, doğuştan gelen yetenek ve becerilerini ortaya çıkarmalarına ve potansiyellerini en üst seviyede kullanmalarına yardımcı olacaktır.

Ayrıca çocuklar ilk bilgilerini, tutumlarını, inançlarını aile ortamında elde ederler. Çocuklar aile ortamındaki davranış örüntülerini kendilerine has bir algı ile benimsemekte, ebeveyn tarafından sergilenen davranışları da model alma yoluyla taklit etme eğilimindedirler. Dolayısı ile aile ortamı ve aile fertlerinin çocukla olan ilişkileri çocuğun inanç gelişiminde son derece önemlidir.<sup>21</sup>

Yukarıda ifade edilenler çerçevesinde araştırmanın temel problemini:

*İlkokul dönemi çocuklarının inanç tutumlarının oluşmasında anne ve babanın rolü nedir?* Sorusu oluşturmaktadır.

<sup>19</sup> Dam, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, s. 14.

<sup>20</sup> Yurdağül Mehmedoğlu, *Ahlakî ve Dinî Gelişim*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2005, s. 19.

<sup>21</sup> Ali Rıza Aydın, “Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 8, Sayı No: 8, (1996), s. 219.

## 1.2.Araştırmanın Denenceleri

- İlkokul dönemi çocuklarının inanç tutum düzeyleri ile annenin çocuğuna dini ve ahlaki eğitim verme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- İlkokul dönemi çocuklarının inanç tutum düzeyleri ile babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim verme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- İlkokul dönemi çocuklarının inanç tutum düzeyleri ile yaşları, cinsiyetleri, öğrenim gördükleri sınıf, anne yaşı, baba yaşı, yerleşim yeri, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kardeş sayıları, doğum sıraları, evde bir yakınının yaşaması ve en çok dini bilgi aldıkları kişi değişkenlerine göre farklılaşmaktadır.

## 1.3. İlgili Araştırmalar

1. Süleyman Abanoz tarafından yapılan, *6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü*, adlı araştırma.<sup>22</sup> Araştırmada, anne, baba, yaş ve yerleşim yeri gibi çevresel faktörlerin çocuk üzerinde etkili olduğu gözlenmiş, anne babanın çocuğun dini ve ahlaki eğitimiyle ilgilenmesinin çocuk üzerinde en fazla etki yapan faktör olduğu tespit edilmiştir.
2. Dilek Ünal tarafından yapılan, *Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Roller*, adlı araştırma.<sup>23</sup> Araştırmada, anne babanın ibadet etme durumu, çocuğa din eğitimi sunma ve çocuğu teşvik etmesi arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit edilmiştir. Ayrıca anne babanın çocuğa din eğitimi sunma ve teşvik etme tutumu değiştikçe çocuğun verilen eğitimi uygulama tutumu da aynı yönde değiştiği gözlenmiştir. Yani anne babanın çocuğuna din eğitimi sunma ve çocuğu bu konuda teşvik etme oranı arttıkça çocuğun, sunulanları uygulama düzeyinin de arttığı kanıtlanmıştır.
3. Eyup Şimşek tarafından yapılan, *Çocukluk Döneminde İbadet Eğitimi*, adlı araştırma.<sup>24</sup> Araştırmada, çocukların büyük bölümünün dini eğitimlerini anne

<sup>22</sup> Bkz., Süleyman Abanoz, "6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü", İzmir ve Sakarya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.

<sup>23</sup> Bkz., Dilek Ünal, "Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Roller", Bilecik Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.

<sup>24</sup> Bkz., Eyup Şimşek, "Çocukluk Döneminde İbadet Eğitimi" Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

ve babalarından aldıkları gözlenmiş, anne babanın ibadetleri yerine getirme durumu ile çocuklarını ibadetlere teşvik etme durumları arasında ilişki bulunmuştur. Ayrıca anne babanın ibadetleri yerine getirme durumu ile çocukların ibadetlerin yapılışı hakkında bilgi sahibi olmaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

4. Rukiye Türküz tarafından yapılan, *Okul Öncesi Dönemde Dini Gelişim ve Eğitimi*, adlı araştırma.<sup>25</sup> Araştırmada çocuğun dini gelişiminde ailenin etkili faktörlerden biri olduğu tespit edilmiş, ilk dini tecrübelerin aktarımında ebeveynlere büyük sorumlulukların düştüğüne vurgu yapılmıştır.

5. Hatice Acar tarafından yapılan, *İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi*, adlı araştırma.<sup>26</sup> Araştırmada, aile ve dini geleneğin çocukların inanç gelişiminde etkili faktör olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın tüm boyutlarında, çocuğun uygulamalarında ailesinin dini ve ahlaki değerlerine yer verdiği ortaya konmuştur.

## **2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ**

Çalışma, ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiş olup, yöntemle ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

### **2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi**

Araştırmanın evreni, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Şırnak ilinde öğrenim gören bütün ilkokul 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören çocuklardır. Araştırmanın örneklemini, "Basit Tesadüfi Örneklem" yöntemiyle seçilen 6'sı Şırnak şehir merkezinde, 4'ü ise merkeze bağlı köylerde olmak üzere toplam 10 ilkokulda öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Anket belirlenen 10 ilkokulda, 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 500 çocuğa uygulanmıştır.

### **2.2. Veri Toplama Araçları**

Çalışma kapsamında veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu hazırlanırken daha önce yapılmış benzer araştırmalar incelenmiş

<sup>25</sup> Bkz., Rukiye Türküz, "Okul Öncesi Dönemde Dini Gelişim ve Eğitimi", (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Bağlamında Bir Araştırma), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

<sup>26</sup> Bkz., Hatice Acar, "İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi, Psiko-Teolojik Bir Yaklaşım", Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006.

ve Abanoz tarafından geliştirilen anket formundan yararlanılmıştır.<sup>27</sup> Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm öğrencilerin kişisel ve demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 12 soru içermektedir. İkinci bölüm ise anne babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim verme düzeyi ile öğrencilerin inanç, ibadet ve ahlaki tutum düzeylerini belirlemeye yönelik beşli likert ölçeği ile düzenlenen 50 maddeden oluşmaktadır. Soru maddeleri güvenirlik analizine tabi tutulmuş, faktörlerin içsel tutarlılıklarının hesaplanmasında Cronbach Alpha değerleri kullanılmıştır. Güvenirlik analizi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Cronbach’s Alpha Güvenirlik Katsayıları.

| Değişkenin Adı                                            | Soru Sayısı | Güvenirlik Katsayıları |
|-----------------------------------------------------------|-------------|------------------------|
| <b>Annenin Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim VermeDurumu</b> | 11          | 0,825                  |
| <b>Babanın Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim VermeDurumu</b> | 12          | 0,774                  |
| <b>Çocukların İnanç Tutum</b>                             | 8           | 0,790                  |
| <b>Çocukların İbadet Tutumları</b>                        | 10          | 0,785                  |
| <b>Çocukların Ahlaki Tutumları</b>                        | 9           | 0,896                  |

Faktörlerin güvenirlik katsayılarının 0,77 ile 0,89 arasında oldukları görülmektedir. Bu değerler literatürde öngörülen 0,60 ve 0,70 gibi alt limit kriterlerini sağlamaktadır.<sup>28</sup> Dolayısıyla, Tablo 1. araştırmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Derleme şeklinde geliştirilen bu çalışmamızda annenin çocuğuna dini ve ahlaki eğitim verme düzeyini ölçen 11 madde, babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim verme düzeyini ölçen 12 madde ve çocukların inanç tutum

<sup>27</sup> Bkz., Süleyman Abanoz, “6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü”.

<sup>28</sup> Güvenirlik konusu için bkz., Ayhan Ural - İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Detay Yayınları, Ankara 2013, s. 280.

düzeyini ölçen 8 madde esas alınmış, ibadet tutum düzeyini ölçen 10 madde ile ahlaki tutum düzeyini ölçen 9 madde değerlendirilmeye alınmamıştır.

Anketin değerlendirilmesinde yan yana dağılımlarda frekans ve yüzdelerden, iki grup arasında farklılaşma olup olmadığını test etmek için "Bağımsız Gruplar t Testinden" , ikiden fazla alt kategoriye sahip değişkenler arasındaki farklılaşma "Tek Yönlü Anova Analizi" nden faydalanılmış,  $p<.05$  anlamlılık (manidarlık) düzeyi olarak kabul edilmiştir. İki bağımsız grup arasındaki ilişki "Korelasyon Analizi" ile ortaya konulmuş,  $p<.01$  anlamlılık (manidarlık) düzeyi olarak kabul edilmiştir.

### **3. BULGULAR VE TARTIŞMA**

#### **3.1. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Yaş Düzeyleri Arasındaki Farklılaşma**

Tablo 1'de görüldüğü üzere, örneklem grubundaki çocukların inanç tutum düzeyleri, yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Yaş, inanç gelişiminde önemli bir faktör kabul edilmektedir. Nitekim Abanoz, 6-10 yaş grubundaki çocuklar ile 11-12 yaş dönemindeki çocukların inanç gelişimlerinin anlamlı derecede farklılaştığını tespit etmiştir.<sup>29</sup> Dülgeroğlu ise, 10-14 yaş grubundaki çocukların tümünün Allah inancına sahip olduklarını gözlemlemiştir. Çalışmamızda yaş faktörünün anlamlı bir fark ortaya koymaması öğrencilerin aynı zihinsel gelişim döneminde bulunmaları ve yaş dağılımlarının birbirine yakın olmasıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü örneklem grubundaki çocukların tamamı Piaget'in somut işlemler döneminde(7-11 yaş aralığında) bulunmaktadır. Piaget'e göre aynı gelişim döneminde bulunan çocukların düşünme biçimleri benzer özellikler taşımaktadır.<sup>30</sup> Selçuk, bu durumu dinsel hazıroluş kavramına bağlamaktadır. Buna göre çocukların Allah'ı soyut şekilde düşünmeleri için 12 yaşınana gelmeleri gerekecektir.<sup>31</sup>

<sup>29</sup> Abanoz, "6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü", s. 45.

<sup>30</sup> Piaget'in Zihinsel Gelişim Kuramı ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.; Jean Piaget, *Çocuğun Gözüyle Dünya*, (çev. İsmail Yerguz), Dost Kitapevi, 2. Baskı, Ankara 2010.

<sup>31</sup> Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, s. 39.

**Tablo 1.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Yaş Düzeyleri Arasındaki Fark

| Çocuğun Yaşı | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|--------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| 8 Yaş        | 14  | 1.19     | 0.31     | 1.528    | 0.206    |
| 9 Yaş        | 159 | 1.34     | 0.38     |          |          |
| 10 Yaş       | 242 | 1.29     | 0.33     |          |          |
| 11 Yaş       | 85  | 1.26     | 0.32     |          |          |

P &lt; 0.05

### 3.2. Öğrencilerin İnanç Tutum Düzeyleri ile Sınıf Düzeyleri Arasındaki Farklılaşma

Tablo 2’de görüldüğü üzere çocukların inanç tutum düzeyleri, sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. İnanç tutum düzeyleri sınıf seviyelerine göre, birbirine çok yakındır. 4. sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi’ni almakta, 3. sınıf öğrencileri ise bu dersi almamaktadır. Ancak 4.sınıftaki çocuklar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi’ni yeni almaya başlamış olup yansımalarının ileriki dönemlerde hissedilmesi muhtemeldir. Çünkü öğrenme ürünü davranışlar, sınıf seviyesinde daha çok farklılık gösterir. İnanç konusu ise öğrenme ürünü olmaktan çok, zihinsel düşünme becerisi gerektiren bir alandır.

**Tablo 2.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Sınıf Düzeyleri Arasındaki Fark

| Okuduğu Sınıf | N   | Ortalama | Std. Sp. | t değeri | p değeri |
|---------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| 4. Sınıf      | 257 | 1.29     | 0.34     | 0.648    | 0.518    |
| 3. Sınıf      | 243 | 1.31     | 0.36     |          |          |

P &lt; 0.05

### 3.3. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Farklılaşma

Tablo 3’te görüldüğü üzere, çocukların inanç tutum düzeyleri ile cinsiyetleri arasında (P<0.05) düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur. Bu sonuç, çocukların inanç tutum düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığını ortaya

koymaktadır. Abanoz da 6-12 yaş çocukların inanç gelişimlerinde cinsiyetin etkili bir faktör olmadığını tespit etmiştir.<sup>32</sup> Cinsiyete ilişkin asıl rol ve farklılıklar ergenlik dönemi ile birlikte ortaya çıkar. UNESCO ergenlik dönemini 15 yaşından başlatmaktadır. Ülkemizde ise en erken kızlarda 10-12, erkeklerde ise 12-14 yaş aralığında başlamaktadır.<sup>33</sup> Dolayısı ile cinsiyete ilişkin inanç tutum farklılıkların olup olmadığı ergenlik dönemi ile birlikte gözlemlenebileceği ileri sürülebilir.

**Tablo 3.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Fark

| Cinsiyet | N   | Ortalama | Std. Sp. | t değeri | p değeri |
|----------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Erkek    | 230 | 1.29     | 0.34     | 0.418    | 0.676    |
| Kız      | 270 | 1.30     | 0.35     |          |          |

P < 0.05

### 3.4. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Anne Yaşı Arasındaki Farklılaşma

Tablo 4'te görüldüğü gibi, çocukların inanç tutum düzeyi ile anne yaşı arasında (P<0.05) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre, çocukların inanç tutumlarının oluşmasında anne yaş düzeyinin önemli bir faktör olmadığı söylenebilir.

**Tablo 4.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Anne Yaşı Arasındaki Fark

| Anne Yaşı   | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|-------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| 20-30       | 118 | 1.30     | 0.40     | 0.759    | 0.518    |
| 31-40       | 271 | 1.29     | 0.33     |          |          |
| 41-50       | 92  | 1.33     | 0.33     |          |          |
| 51 ve Üzeri | 19  | 1.19     | 0.40     |          |          |

P < 0.05

<sup>32</sup> Abanoz, "6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü", s.45.

<sup>33</sup> Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2010, s. 262-263.

### 3.5. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Baba Yaşı Arasındaki Farklılaşma

Tablo 5'te görüldüğü gibi, çocukların inanç tutum düzeyi ile baba yaşı arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Baba yaş düzeyine göre çocukların inanç tutum ortalamaları birbirine oldukça yakındır. Bu durumda, öğrencilerin inanç tutumlarının oluşmasında baba yaş düzeyinin önemli bir faktör olmadığı söylenebilir. Çocuğun gelişimine etki eden faktör, anne-baba yaş düzeyinden ziyade ebeveynin çocukla geçirdiği zamanın niteliği, aile ortamı atmosferi ve ebeveynin sergilediği davranışlardır.<sup>34</sup> Ebeveyn hangi yaşta olursa olsun çocuğun din eğitimiyle ilgilendiği ölçüde çocuk üzerinde olumlu etki bırakmaktadır.

**Tablo 5.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Baba Yaşı Arasındaki Fark

| Baba Yaşı   | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|-------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| 20-30       | 18  | 1.28     | 0.38     | 0.644    | 0.587    |
| 31-40       | 261 | 1.28     | 0.35     |          |          |
| 41-50       | 164 | 1.33     | 0.35     |          |          |
| 51 ve Üzeri | 57  | 1.30     | 0.32     |          |          |

$P < 0.05$

### 3.6. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Yerleşim Yerleri Arasındaki Farklılaşma

Tablo 6'da görüldüğü gibi, çocukların inanç tutum düzeyleri ile yaşadıkları yerleşim yeri özellikleri arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Sonuçlar birbirine çok yakındır. Bu sonuç, çocukların inanç tutum düzeylerinin yerleşim yerine göre farklılaşmadığını göstermektedir. Daha önce söylendiği gibi inanç gelişimi, öğrenme ürünü olmaktan ziyade zihinsel olgunlaşmaya dayalı bir durumdur. Zihinsel gelişim teorisyeni Piaget, dünyanın neresinde olursa olsun tüm çocukların zihinsel gelişim aşamalarını sırasıyla geçirmesi gerektiğine inanmaktadır.<sup>35</sup>

<sup>34</sup> Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*, s. 12.

<sup>35</sup> Bkz., Piaget, *Çocukta Zihinsel Gelişim*.

**Tablo 6.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Yerleşim Yerleri Arasındaki Fark

| Yerleşim Yeri | N   | Ortalama | Std. Sp. | t değeri | p değeri |
|---------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Şehir         | 350 | 1.29     | 0.34     | 0.494    | 0.621    |
| Köy           | 150 | 1.31     | 0.37     |          |          |

P < 0.05

### 3.7. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Kardeş Sayıları Arasındaki Farklılaşma

Tablo 7’de görüldüğü gibi, kardeş sayısı ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. En düşük inanç tutum düzeyi ailenin tek çocuğu olan öğrencilerde gözlenmiştir. Fakat aradaki fark anlamlı çıkmamıştır. Bu durumda, kardeş sayısının, çocukların inanç tutum düzeylerini etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

**Tablo 7.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Kardeş Sayıları Arasındaki Fark

| Kardeş Sayısı | N  | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|---------------|----|----------|----------|----------|----------|
| Yalnız        | 5  | 1.17     | 0.20     | 0.533    | 0.851    |
| 1             | 53 | 1.25     | 0.38     |          |          |
| 2             | 63 | 1.31     | 0.35     |          |          |
| 3             | 86 | 1.26     | 0.32     |          |          |
| 4             | 76 | 1.31     | 0.37     |          |          |
| 5             | 61 | 1.29     | 0.34     |          |          |
| 6             | 44 | 1.28     | 0.30     |          |          |
| 7             | 48 | 1.34     | 0.38     |          |          |
| 8             | 18 | 1.32     | 0.26     |          |          |
| 9             | 46 | 1.35     | 0.39     |          |          |

P < 0.05

### 3.8. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Doğum Sıraları Arasındaki Farklılaşma

Tablo 8’de görüldüğü üzere, çocukların inanç tutum düzeyleri ile doğum sıraları arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur. Doğum sıralamalarına göre, çocukların inanç tutum düzeylerinin birbirine çok yakın olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç, doğum sıralamasının, çocukların inanç tutum düzeyleri üzerinde önemli bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Esasında kardeş sıralamasının, çocuğun inanç tutum düzeyi üzerinde etkili olması beklenemez. Önemli olan çocuğun aile sıralaması değil, çocuğun yavaş yavaş şekillenen zihinsel bilinci ile aile ortamının dini atmosferidir. Namaz kılan, ibadet eden, erdemleri ilke edinen bir ebeveyne sahip olan çocuklar, erken yaşlardan itibaren dini değerleri benimseyerek günlük hayatta yerine getirmeye çalışmakta, güçlü dini tutumlara sahip olmaktadır. Aynı şekilde namaz kılınmayan, ibadet edilmeyen, ahlaki değerlerin benimsenmediği bir ailede yaşayan çocuklar ise dini değerlere karşı kayıtsız kalabilmekte, dini tutumları zayıf kalabilmektedir.

**Tablo 8.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Doğum Sıraları Arasındaki Fark.

| Doğum Sıralaması | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|------------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| 1                | 116 | 1.26     | 0.33     | 0.415    | 0.927    |
| 2                | 108 | 1.33     | 0.36     |          |          |
| 3                | 77  | 1.28     | 0.36     |          |          |
| 4                | 62  | 1.33     | 0.35     |          |          |
| 5                | 42  | 1.30     | 0.33     |          |          |
| 6                | 33  | 1.30     | 0.34     |          |          |
| 7                | 26  | 1.28     | 0.30     |          |          |
| 8                | 13  | 1.30     | 0.35     |          |          |
| 9                | 11  | 1.32     | 0.33     |          |          |
| 10               | 12  | 1.37     | 0.49     |          |          |

$P < 0.05$

### 3.9. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılaşma

Tablo 9’da görüldüğü üzere, çocukların inanç tutum düzeyleri ile annenin eğitim düzeyi arasında ( $P<0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur. Bu sonuç, çocukların inanç tutum düzeylerinin, annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Üniversite mezunu olan annelerin çocukları en düşük inanç tutum düzeyine sahiptir. Okuma-yazma bilmeyen annelerin çocukları ise en yüksek inanç tutum düzeyine sahiptir. Ancak aradaki fark anlamlı değildir

**Tablo 9.** Öğrencilerin İnanç Tutum Düzeyleri ile Annelerinin Eğitim Düzeyi Arasındaki Fark

| Annenin Eğitim Düzeyi | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|-----------------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Okuma-yazma bilmiyor. | 237 | 1.32     | 0.36     | 0.649    | 0.628    |
| İlkokul               | 137 | 1.28     | 0.34     |          |          |
| Ortaokul              | 60  | 1.27     | 0.27     |          |          |
| Lise                  | 41  | 1.28     | 0.37     |          |          |
| Üniversite            | 25  | 1.25     | 0.38     |          |          |

$P < 0.05$

### 3.10. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılaşma

Tablo 10’da görüldüğü gibi, babanın eğitim seviyesi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $P<0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, çocukların inanç tutum düzeylerinin, babalarının eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Üniversite mezunu olan babaların çocukları en düşük inanç tutum düzeyine sahiptir. Okuma-yazma bilmeyen babaların çocukları ise en yüksek inanç tutum düzeyine sahiptir. Ancak aradaki fark anlamlı değildir. Oluğ tarafından yapılan çalışmada da babanın eğitim düzeyi ile çocukların dini davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.<sup>36</sup>

<sup>36</sup> Fatma Oluğ, "Erinlik Dönemindeki Öğrencilerde Dini Tutum ve Davranışlar", *Sakarya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011. s. 57.*

**Tablo 10.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Babalarının Eğitim Düzeyi Arasındaki Fark

| Babanın Eğitim Düzeyi | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|-----------------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Okuma-yazma bilmiyor. | 77  | 1.36     | 0.42     | 0.846    | 0.497    |
| İlkokul               | 159 | 1.30     | 0.34     |          |          |
| Ortaokul              | 74  | 1.31     | 0.33     |          |          |
| Lise                  | 90  | 1.28     | 0.34     |          |          |
| Üniversite            | 100 | 1.26     | 0.33     |          |          |

P &lt; 0.05

### 3.11. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Evde Bir Yakınlarının Yaşamaları Arasındaki Farklılaşma

Tablo 11’de görüldüğü üzere, evde bir yakının kalmasıyla çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur. Bu sonuç, çocukların inanç tutum düzeylerinin evde bir yakınlarının kalmalarına göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak evde bir yakını olan çocukların inanç tutum düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak aile tipinin çocukların inanç gelişimleri üzerinde önemli bir faktör olmadığı söylenebilir.

**Tablo 11.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Evde Bir Yakınlarının Yaşamaları Arasındaki Fark

| Evde Bir Yakının Olup Olmadığı | N   | Ortalama | Std. Sp. | t değeri | p değeri |
|--------------------------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Var                            | 173 | 1.33     | 0.40     | 1.290    | 0.198    |
| Yok                            | 327 | 1.28     | 0.32     |          |          |

P &lt; 0.05

### 3.12. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile En Çok Dini Bilgi Aldıkları Kişi Arasındaki Farklılaşma

Tablo 12’de görüldüğü gibi, en çok dini bilgi alınan kişi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $P < 0.05$ ) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Dini bilgilerini en çok anne ya da babasından alan çocukların inanç tutum düzeyleri eşit çıkmıştır. En çok imam ve öğretmenden bilgi alan çocukların inanç tutum düzeyleri birbirine çok yakın bulunmuştur. Bu sonuç, dini bilgi aldığı kişinin çocukların inanç tutumlarında etkili bir faktör olmadığını göstermez. Çünkü burada çocukların inanç tutum düzeyleri sadece anne, baba, dede, nine, imam ve öğretmen değişkenlerine göre değerlendirilmiştir. Bu kişiler, çocuğun din eğitimiyle ilgilenen güvenilir kaynaklardır.

**Tablo 12.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile En Çok Dini Bilgi Aldıkları Kişi Arasındaki Fark

| En Çok Dini Bilgi Aldığı Kişi | N   | Ortalama | Std. Sp. | F değeri | p değeri |
|-------------------------------|-----|----------|----------|----------|----------|
| Anne                          | 209 | 1.28     | 0.33     | 0.368    | 0.870    |
| Baba                          | 116 | 1.28     | 0.34     |          |          |
| Dede                          | 13  | 1.36     | 0.42     |          |          |
| Nine                          | 23  | 1.27     | 0.31     |          |          |
| İmam                          | 92  | 1.33     | 0.39     |          |          |
| Öğretmen                      | 47  | 1.32     | 0.38     |          |          |

$P < 0.05$

### 3. 13. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Annenin Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi Arasındaki İlişki

Çocukların inanç tutum düzeyleri ile annenin çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi arasındaki ilişki Korelasyon Analizi ile ortaya konulmuştur.

**Tablo 13.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Annenin Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi Arasındaki İlişki. Korelasyon Katsayıları (n=500).

| Faktör                                   | Ortalama | Std. Sp. | 1.      | 2. |
|------------------------------------------|----------|----------|---------|----|
| 1. Çocuğun İnanç Tutumu                  | 1.30     | 0.35     | 1       |    |
| 2. Annenin Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi | 1,41     | 0.35     | 0.517** | 1  |

\*\* Pearson Korelasyonu  $p < .01$  düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 13’de görüldüğü üzere, annenin çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $p < 0.01$ ) düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır ( $r = 0.517$ ). Bu sonuç, annenin çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin inanç tutum düzeyleri, annelerinin verdikleri dini ve ahlaki eğitimin mahiyetine göre değişmektedir. Gümüş de yaptığı araştırmada, annenin 7-12 yaş çocukların inanç gelişiminde en etkili faktör olduğunu tespit etmiştir.<sup>37</sup>

### 3.14. Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Babanın Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi Arasındaki İlişki

Çocukların inanç tutum düzeyleri ile babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi arasındaki ilişki Korelasyon Analizi ile ortaya konulmuştur.

**Tablo 14.** Çocukların İnanç Tutum Düzeyleri ile Babanın Çocuğuna Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi Arasındaki İlişki. Korelasyon Katsayıları (n=500).

| Faktör                                   | Ortalama | Std. Sp. | 1.      | 2. |
|------------------------------------------|----------|----------|---------|----|
| 1. Çocuğun İnanç Tutumu                  | 1.30     | 0.35     | 1       |    |
| 2. Babanın Dini ve Ahlaki Eğitim Vermesi | 1.73     | 0.39     | 0.435** | 1  |

\*\* Pearson Korelasyonu  $p < .01$  düzeyinde anlamlıdır.

<sup>37</sup> Esmanur Gümüş, "7-12 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi, (James W. Fowler’a Göre İnanç Gelişimi)", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 154.

Tablo 14'te görüldüğü gibi babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında ( $p<0.01$ ) düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır ( $r=0.517$ ). Bu sonuç, babanın çocuğuna dini ve ahlaki eğitim vermesi ile çocukların inanç tutum düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların inanç tutum düzeyleri babanın, çocuğunun dini ve ahlaki eğitimiyle ilgilenmesine göre değişmektedir.

Araştırmada görüleceği üzere çocuk üzerinde en fazla etki bırakan faktör, çocuğun eğitimiyle ilgilenmedir. Ebeveynin yaşları ile eğitim düzeyleri bu hususta anlamlı derecede etkili değildir. Ünal da yaptığı araştırmada anne babanın ibadet etme durumu, çocuğa din eğitimi sunma ve çocuğu teşvik etmesi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada ebeveynin kötü söz kullanması ile çocuğun kötü sözleri kullanması arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.<sup>38</sup> Acar ise araştırmasında, aile ve dini geleneğin çocukların inanç gelişiminde en etkili faktör olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın tüm boyutlarında, çocuğun uygulamalarında ailesinin dini ve ahlaki değerlerine yer verdiği ortaya konmuştur.<sup>39</sup> Abanoz yaptığı araştırmada çocukların inanç, ibadet ve ahlaki tutumlarını etkileyen en önemli faktörün ailenin çocuğuna verdiği dini ve ahlaki eğitim olduğunu tespit etmiştir.<sup>40</sup> Dülgeroğlu, sokakta çalışan çocuklar üzerinde yaptığı araştırmada çocukta dini inancın uyanışında en etkili faktörün aile olduğunu gözlemlemiştir.<sup>41</sup>

#### 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanın dünyada sahip olduğu en değerli varlık çocuklarıdır. Bütün ebeveynlerin ortak endişesi, çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmektir. Bu endişenin en önemli bileşeni şüphe yoktur ki çocuğun eğitim sorunudur. Kendisine verilen iyi bir eğitim sayesinde çocuk, özgüveni yüksek bir birey olabileceği gibi, yanlış bir eğitim ise çocuğu, kendisini toplumdan dışlanmış

<sup>38</sup> Bkz., Ünal, "Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Roller", Bilecik Örneği.

<sup>39</sup> Bkz., Acar, "İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi, Psiko-Teolojik Bir Yaklaşım".

<sup>40</sup> Bkz., Süleyman Abanoz, "6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü".

<sup>41</sup> Bkz., Hatice Dülgeroğlu, "Sokakta Çalışan Çocuklarda Dini Duygu ve Düşünce Gelişimi" Üsküdar Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

hisseden bir kişiliğe dönüştürebilir. Çocuğun eğitimiyle ilgilenen anne baba ya da eğitimcilerin çocuğun ruhunda var olan yetenek ve becerileri ortaya çıkarmak için sergiledikleri tutum ve davranışlar, çocukta ömür boyu devam eden davranış değişikliklerine sebep olmaktadır. Çünkü çocukluk dönemi öğrenmenin en hızlı olduğu, temel alışkanlıkların kazanıldığı, duygusal ve zihinsel yeteneklerin hızlı ilerleme gösterdiği bir dönem olup çocuk eğitimi açısından kritik öneme sahiptir.

Bu dönem, her türlü gelişmenin yanında dini duygu ve düşüncenin şekillendiği, sonraki yaşamda edinilecek dini anlayışın ve dini yaşantının temellerinin atıldığı önemli yılları kapsamaktadır. Bu dönemde çocuk üzerinde en fazla etki bırakan faktör, şüphe yoktur ki ailedir. Araştırmada anne babanın, çocuklarına ne kadar dini ve ahlaki eğitim verirse çocukların inanç tutum düzeylerinin de o kadar yükseldiği ya da düştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada cinsiyet, yaşanılan yer, anne yaşı, baba yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası gibi faktörlerin çocukların inanç tutumları üzerinde önemli derecede etkili olmadığı görülmüştür. Yani çocukların inanç tutum düzeyleri, anne babanın çocuğuna verdiği dini ve ahlaki eğitime göre şekillenmektedir. Anne baba çocukların dini ve ahlaki eğitimiyle ne kadar çok ilgilenirse çocukların inanç tutum düzeyleri de o kadar yükselmektedir. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak şu öneriler geliştirilmiştir:

1- Sağlıklı bir eğitimin temel şartı muhatabı iyi tanımaktan geçer. Anne babanın çocuğuna iyi bir din eğitimi verebilmesi için öncelikle çocuğunun gelişim özelliklerini bilmeleri ve ona göre rehberlik etmeleri gerekir. Çocuğun gelişim özelliklerinin bilinmesi; neyin, ne zaman, nasıl anlatılacağını kolaylaştırır. Bunun için çocukluk dönemi gelişim özelliklerini ortaya koyacak farklı çalışmalar, araştırmamızın bulgularını aydınlatmaya katkıda bulunacaktır.

2- Çocuğun ileride edineceği dini yaşantının temelleri çocukluk döneminde atılmaktadır. Bu dönemde çocuk için en önemli model anne ve babasıdır.

Çocuk, anne babasının yaptığı her türlü davranışı taklit etmeye çalışmaktadır. Dini değerlerin ailede yaşatılması çocuk üzerinde derin etki bırakmaktadır. Aile ortamında yetişen çocuklar ile farklı çevre şartları altında büyüyen çocuklarla ilgili yapılacak bilimsel çalışmalar, araştırmamızın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

### **KAYNAKÇA:**

Abanoz, Süleyman, "6-12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babanın Rolü", İzmir ve Sakarya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.

Acar, Hatice, "İlkokul Çocuklarının İnanç Gelişimi, Psiko-Teolojik Bir Yaklaşım", Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2006.

Asıngil, Sevim, *Yaşamın Dört Kritik Dönemi*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2010.

Ay, Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, Timaş Yayınları, 25. Baskı, İstanbul 2010.

Aydın, Ali Rıza, "Çocuğun Dini Şahsiyet Kazanmasında Ailenin Önemi" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 8, Sayı No: 8, (1996).

Bilgin, Beyza- Selçuk, Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara 2000.

Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el- Camius's- Sahih*, Darü İbn Kesir, Beyrut 1987, Cenaiz: 78,79.

Clark, Walter Houston, "Çocukluk Dönemi Dini" (çev. Neda Armaner), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 24, Sayı No:1, (1981).

Dam, Hasan, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", (Ed. Köylü, Mustafa), *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.

Dülgeroğlu, Hatice, "Sokakta Çalışan Çocuklarda Dini Duygu ve Düşünce Gelişimi" *Üsküdar Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

- Erikson, Erik H., *İnsanın Sekiz Çağı*, (çev. Bedirhan Üstün-Vedat Şar), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1984.
- Gümüş, Esmenur, "7-12 Yaşları Arasında İnanç Gelişimi, (James W. Fowler'a Göre İnanç Gelişimi)", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.
- Kılavuz, M. Akif, "Çocukluk Döneminde Dini Sorular", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt No: 7, Sayı No: 7, (1998).
- Mehmedoğlu, Yurdağül, *Ahlakî ve Dinî Gelişim*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2005.
- Oluğ, Fatma, "Erinlik Dönemindeki Öğrencilerde Dini Tutum ve Davranışlar", *Sakarya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.
- Özyurt, Berrin Eyllen, "Gelişim Konularına Genel Bakış", (Ed. Âlim Kaya), *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Çamlıca Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2010.
- Piaget, Jean, *Çocuğun Gözüyle Dünya*, (çev. İsmail Yerguz), Dost Kitapevi, 2. Baskı, Ankara 2010.
- Piaget, Jean, *Çocukta Zihinsel Gelişim*, (Çev. Hüseyin Portakal) Cem Yayınevi, İstanbul 2000.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2014,
- Senemoğlu, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*, Pegem Akademi Yayınları, 18. Baskı, Ankara 2010.
- Şimşek, Eyup, "Çocukluk Döneminde İbadet Eğitimi", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
- Şimşek, Eyup, "Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi", *Din Bilimleri Akademik Araştırmaları Dergisi*, Cilt No: IV, Sayı No: 1, (2004).
- Türküz, Rukiye, "Okul Öncesi Dönemde Dini Gelişim ve Eğitimi", (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Bağlamında Bir Araştırma), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

Ural, Ayhan- Kılıç, İbrahim, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Detay Yayınları, Ankara 2013.

Ünal, Dilek, *Çocuğun Din Eğitiminde Ana-Baba Roller, Bilecik Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.

Yazıbaşı, Muhammed Ali, "Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt No: 6, Sayı No: 1, (2017).

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2010.